

Завідувач психоневрологічного диспансерного відділення Іван Казимирович завжди був людиною своєрідною. Як то кажуть, із родзинкою. Сумлінно працював на одному місці понад тридцять років, жінку свою поважав, наліво ходив максимум двічі на рік, а понад усе на світі любив чарку коньяку після робочого дня і нескінченні дискусії з колегами на застіллях про те, чи є Бог на світі, чи все ж таки його вигадали.

Іван Казимирович не був канонічним атеїстом, що ночує з черговою книжкою Річарда Докінза¹ під подушкою, але за мискою смачного салату з майонезом любив похизуватися вирваними з контексту фактами з науково-популярної біології. Зокрема, про те, що природі Бог не так вже й потрібен. А оскільки працівники диспансеру книжок читали з кожним роком все менше й менше, то підлеглі слухали свого начальника з відкритим ротом і наївними, спраглими до знань оченятами. Щоправда, наступного ж ранку всі сентенції Казимировича вивірювалися з пам'яті як і не було. Благо, він міг повторювати ледь не одне й те саме кожного вечора, коли пляшка була на столі, і щоразу знову викликати захоплення своєю ерудицією.

Куди правду діти, Казимирович любив потішити свого. Але не більше того. Що стосується роботи й уваги до пацієнтів, то з нього не гріх було малювати ікони. Як

¹ Річард Докінз — еволюційний біолог, відомий своїми атеїстичними поглядами. Автор книг «Егоїстичний ген», «Сліпий годинникар», «Ілюзії Бога» тощо.

у перший рік роботи в диспансері, так і в останній його завжди турбували питання значно масштабніші, аніж написати поганим почерком на рецептурному бланку декілька рядків медикаментів.

І на відміну від більшості своїх колег по цеху, він у край рідко виписував антидепресанти, хоч його знайомі психіатри сували їх усім підряд, наче аспірин, коли бачили, що «нібито щось не в порядку, але й не клініка, на — по-пий тиждень-другий, може, пройде».

Ні, Казимирович був не з тих.

Його цікавило найскладніше в історії психіатрії запитання.

Не «що», бо це будь-якому спеціалісту зі стажем більш-менш ясно, а «чому».

І якби ж то він міг знати відповіді на тисячі «чому», зосереджені в очах пацієнтів, що пройшли через його кабінет.

Якби ж то він міг вирвати психіку з пазурів мозку і розглянути її з усіх сторін.

Якби ж то він міг бачити долю людини, як на долоні, і спостерігати той самий момент, із якого хвороба розгортається і починає заправляти балом у людському тілі.

Жодна книжка, жоден клінічний випадок, жодна історія хвороби не давала йому повної картини. Щось нез'ясоване не дозволяло йому підступитися до таємниці людської природи, яка турбувала його понад усе.

Так, він знав, що хвороба — це наслідок поєднання тисяч генів, кожен з яких має такий незначний вплив, що немає жодного сенсу діяти на нього локально, бо це ніяк не змінить загальної клінічної картини.

Ще він знав, що генетика — аж ніяк не головна; вона лиш скеровує наше життя у певних напрямках, та й то тільки в тому разі, якщо обставини дозволять їй показати себе у всій красі.

І ще він знав, що кожна людина народжується із власними особливостями нервової системи.

Але чому.

Чому одні здорові, як бики, а інших може скосити невдало підібране слово?

Чому одні виживають у пеклі, а інші божеволіють від однієї думки про нього?

Чому один і той самий життєвий контекст створює і хижаків, і жертв у рівних пропорціях?

Якби ж то він міг бодай самому собі відповісти на ці запитання, але після десятків років роботи й спостережень зрозумів лиш те, що ні на крок не наблизився до розгадки цього дивакуватого задуму.

І може саме тому Казимирович розважався своїми атеїстичними балачками, бо ображався на Бога за те, що той не хотів йому задарма відкривати свої карти.

Бо, правду кажучи, скільки б він не розпирився сентенціями над салатами з передостанньою чаркою коньяку за вечір, усе ж таки були у його житті моменти...

Були моменти, які *цеміли*.

Коли вперше побачив, як новонароджена дочка усмінулася йому у відповідь, наче впізнала.

Коли у робочій поїзді за кермом машини випадково зустрів рожевоощокий світанок.

Коли ще молодим ночував у горах і його з усіх сторін обступили настирливі, наче голодні кошенята, зірки.

Коли вперше зачерпнув у пальці жменю з краплин океану.

Коли після тривалого стаціонару побачив в очах пацієнта проблиск живої, вже на шляху до здоров'я, свідомості.

І так йому було щасливо від цих митей, що інколи він навіть допускав нахабну думку, ніби всі виплекані сухими фактами атеїстичні доктрини помиляються.

І не менш зухвала думка в ньому зростала, що, може, *життя* — лиш коротка, *нашвидку поставлена п'єса, а смерть* — *антракт*.

Але ж ні, гарні моменти, як і все на світі, рано чи пізно закінчувалися, і Казимирович відмахувався від цих роздумів і навіть посміювався над власним юнацьким романтизмом.

Аж доки регулярні чарки коньяку не відгукнулися першим інсультом. Потім другим.

Пізніше, коли Казимирович, здавалося, йшов на поправку і навіть пробував молодитися перед юними медсестрами, він здивував усіх несподіваною зупинкою серця. Щез чоловік з лиця землі, як і не було.

А за тим розплющив очі у стерильно білій кімнаті, схожій квадратурою на першу комунальну квартиру, в якій він виріс та не надто радісно відбув своє дитинство.

Усе навколо було біле й гостре, та чомусь його зір так швидко адаптувався, що він і оком моргнути не встиг. «Де я?»

Першою на думку Казимировичу спала реанімація, але коли він не побачив необхідного приладдя, швидко відкинув її. І хоч він не дуже добре пам'ятав останні кілька днів, десь усередині защемила думка, що насправді він знає, де знаходиться.

— Здоров'ячка, Іване, — почув він привітання з боку від себе. Швидко оглянувся і... нікого не побачив.

— І... і ви здорові будьте, — протягнув Казимирович. Дивно, але страху не було. Раптово усвідомив, що й відчуттів особливо не було. Тобто він сидів на якомусь виступі, торкався його руками, дивився в стіну, видобував зі свого горла звуки, але при тому всі його фізичні відчуття наче випарувалися.

— Ну. Питай, — ласкаво мовив голос нізвідки.

Казимирович відчув себе як то кажуть, ні в сих ні в тих. І це відчуття також було відстороненим, повністю позбавленим емоційної палітри.

— Еее... що так зразу? — невпевнено перепитав Казимирович.

— Ну, до другого прищестя я тут з тобою теревенити не буду. Мені ще твої документи в канцелярію віддавати, — голос відповідав бадьоро, невимушено. — Щоб квиток на потяг у рай тобі не забули виписати. А то сам розумієш, народу повно.

Казимирович невпевнено кивнув.

— Ти був добрим чоловіком, Іване, — продовжив голос. — Може, і не найкращим з усіх людей на землі, але твоє життя не було порожнім. Ти пробував і людям допомогти, і пакостей своїм ближнім зайвий раз не робив. Тому ось маємо з тобою коротку розмову перед тим, як ти підеш далі.

— Куди це, «далі»? — перепитав Казимирович.

— Буде видно, куди. То що, є щось, що ти хотів би дізнатися від мене?

Казимирович хотів би поставити тисячі питань, але зараз не міг наважитися сформулювати жодне з них.

— Боже... — невпевнено почав він у надії, що звертається за адресою. — Я так і не зумів розгадати природу людської психіки.

— Я все ще не чую запитання, — нетерпляче відповів голос.

— Ну як тобі правильно сказати. За свою практику я бачив і слабких, і сильних, — продовжив Іван. — Я бачив лагідних і жорстоких. Я бачив залізних і майже прозорих. І про кожну долю я волів би говорити годинами. Я волів би говорити століттями. Але сам я занадто тимчасовий. Сам я не зумів розгадати людської природи. Я не зумів зрозуміти твого задуму. Чому одні люди народжуються добрими, інші — злими? Чому одні — слабкі духом, а інші готові кинутися в море заради ближнього? І найголовніше, чому одним дана здорова психіка, яку горою не по-сунеш, а інші — такі вразливі?

— А, ти про це, — Казимировичу здалося, що в голосі прозвучало невдоволення, але може, йому тільки здалося. — Тут усе просто. Я дозволив бути *всьому*. Такий експеримент.

— Експеримент? — з недовірою повторив Іван. — Але ж є такі складні випадки, що й словами важко описати...

— Усе має сенс, — обірвав його голос. — І ніщо не має сенсу. Усе пов'язане з усім. І все є окремі частини цілого.

— Але ж я не про це запитав... — знітився Казимирович.

— Я вже відповів, — у голосі наростало роздратування. — Я жодного дня не втручався у справи людства й у жодну конкретну долю. Я дозволив *усьому* бути. Я дав вам велосипед і підштовхнув його вперед, але обирати напрям, створювати шлях — і окремого життя, і в масштабі цілого світу — це вже ваше завдання, не моє. У мене є ще інші проекти.

— Інші проекти? — Казимирович не міг стримати подиву. Якщо він і гадав колись, що можливо, десь там є Бог із власними планами, то такого й близько не очікував. — Але ж, Боже, невже тобі все одно?

Повсюди, де не плюнь, вчать, що Бог є любов. А з цієї короткої розмови випливає, що Бог є... байдужість. Невже людство таке самотнє?

Казимирович не міг у це повірити. Такого він не міг припустити навіть у найжахливіших сценаріях.

— Слухай, Іване, — зітхнув голос. — Ви всі в один голос торочите, що на все воля Божа. І нібито доля кожного з вас уважно записана в мене на одному з мільярдів пергаментів. І нібито я все бачу, і чую, і що для кожного є шлях, протоптаний до моїх воріт. Але, правду кажучи... я втомився. Колись я справді планував перейматися кожною долею, але потім зрозумів: якщо я це зроблю, то який у цьому сенс? Хіба тобі хотілося б на моєму місці смикати за ниточки всі сім або вісім мільярдів? І на що тоді мені

здався цей енергозатратний ляльковий театр? Я дав кожній свідомій живій істоті абсолютне право вибору, я дав можливість природі розвиватися, як їй завгодно, щобільше — людство саме по собі еволюціонувало без моєї безпосередньої участі. Тому повір мені на слово, *на все воля людська, а не Божа*. Я тут, можна сказати, ні до чого.

— Ні до чого? — Казимирович не відчував тієї багатогранності емоцій, які були доступні йому у фізичному тілі, але це не заважало йому щиро обуритися від абсурду Божих слів. — Як це ні до чого? Ти ж створив людство! Якби не ти...

— Якби не я, то було б одне суцільне *ніщо*, — гостро обірвав його Бог. — На цьому й завершимо розмову. У раю матимеш можливість відправити мені листа з усіма своїми претензіями. А, і ще дещо. Коли тобі надійде анкета, де треба написати відгук про своє минуле життя, не забудь поставити галочку: потрібна тобі наступна інкарнація чи ні. А поки мушу відкланятись, маю ще багацько справ.

Казимирович залишився в тиші.

Голос зник.

Він не бачив нікого, тільки чув, але відчуття самотності не приходило. Жодне відчуття не приходило. Тільки обурення, але й воно було не емоційним, а радше раціональним, побудованим на уявленнях про те, що правильно, а що — ні.

Що ж, напевно, у цьому теж є сенс.

Напевно, за життя Казимирович не так сильно й помилявся: Бог є, але його і нема. Водночас.

Зате тепер він знав, що в нього є душа.

І на тій душі залишився липкий, неприємний присмак після цієї розмови.

А ще він знав, що погодиться на наступне життя.

Згадав, що погоджувався на це сотні разів. Тільки заради того, щоб бодай на деякий час забути про свого